

DEBATGRUNDLAG VEDRØRENDE BÆRE- DYGTIGE OG LEVENDE BYMIDTER

Materiale til workshop nr. 1 på launchkonference 30. maj i Odense

Medfinansieret af
Den Europæiske Union

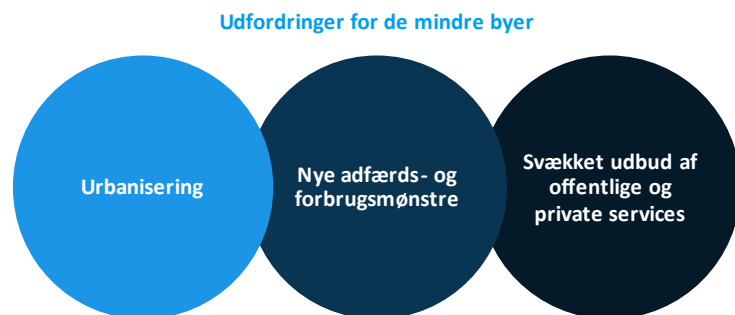
IRISgroup **Plus**

Trends og tendenser

Indledning

Byers udfordringer er komplekse. Blandt de største udfordringer for bymidter i små- og mellemstore danske byer er *urbaniseringstendenser*, der resulterer i, at der er færre mennesker til at fylde bymidterne, *nye adfærds- og forbrugsmønstre*, som betyder, at flere og flere af de mennesker, der bor i byerne, ikke kommer naturligt forbi bymidten, hvilket også forstærkes af et *svækket udbud af offentlige og private services*.

Figur 1: Udfordringer for bymidterne i små- og mellemstore danske byer

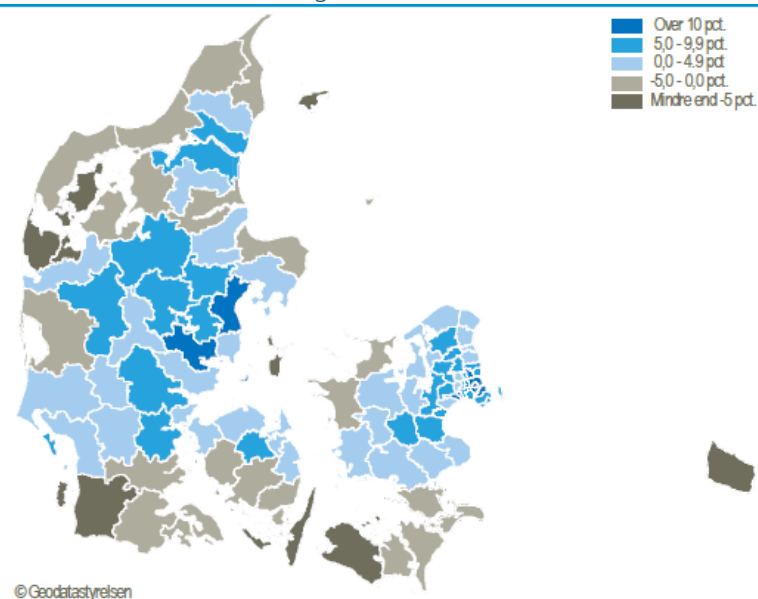
I det følgende uddybes de tre udfordringer.

Urbanisering

I de sidste mange år har vi set en stigende tendens til fraflytning fra landdistrikterne og ind mod bydistrikterne, hvor væksten i kommuners befolkning er størst omkring de større byer. Her medfører en 'dobbelt' urbanisering, at de store byer i en kommune vinder indbyggere, mens de små- og mellemstore byer mister indbyggere. Det forventes, at befolkningen frem mod 2040 vil stige yderligere i by- og mellemkommuner, mens den vil være relativt stabil i landkommuner og fortsætte med at falde i yderkommuner.

Figur 2 herunder viser befolkningsudviklingen i landets kommuner i perioden 2008-2018. Kortet viser en klar tendens til at befolkningen koncentrereres i kommuner med større byer, mens yderkommunerne oplever befolkningsmæssig tilbagegang.

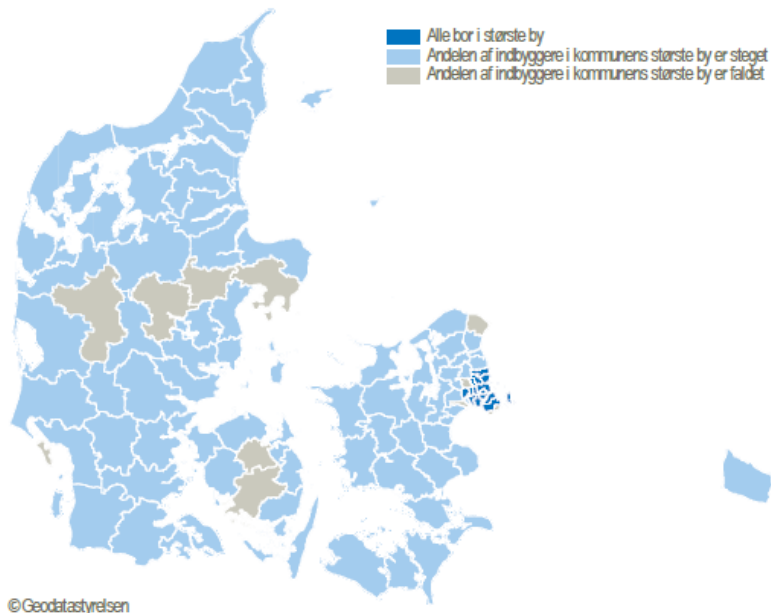
Figur 2: Vækst i kommunernes befolkning 2008-2018.

Kilde: Danmarks Statistik, 2018

Bevægelsen fra land mod by foregår imidlertid ikke kun på landsplan men også inden for de enkelte kommuner. I langt de fleste kommuner udgør den største by i kommunen i 2017 en større andel af den samlede befolkning end den gjorde i 2007, hvilket fremgår af figur 3. Denne tendens gælder ikke i en række kommuner i og omkring København, da alle allerede bor i den største by.

Figur 3: Udvikling i andel af indbyggere i kommunens største by. 2010-2018

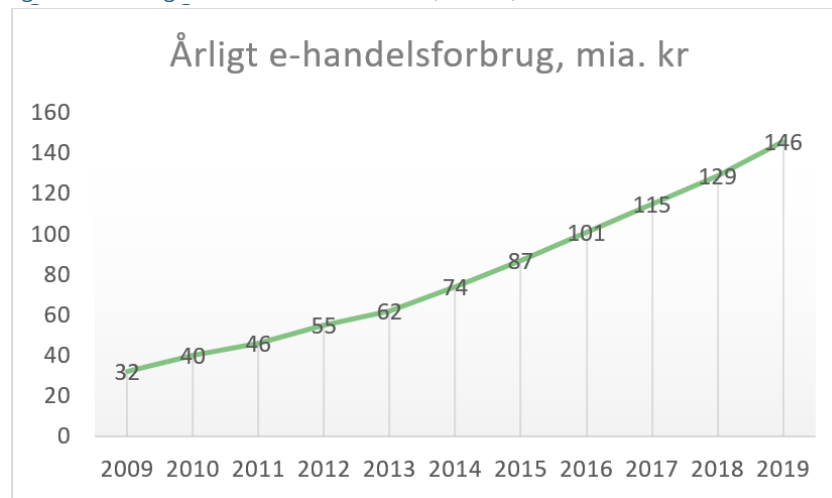
Kilde: Danmarks Statistik, 2018

Nye adfærds- og forbrugsmønstre

Modsat tidligere lægger borgerne ikke længere i samme grad vejen naturligt forbi bymidten. Dette skyldes særligt nye adfærds- og forbrugsmønstre: Offentlige services, der tidligere trak borgerne til bymidten, kan i stigende grad klares digitalt; ældre bliver længere på arbejdsmarkedet og færdes i mindre grad i bymidten i dagtimerne; børn og unge har ændrede fritidsvaner, der trækker dem væk fra bymidten.

Også forringet kollektiv trafik og færre parkeringspladser bidrager til ændrede adfærds- og forbrugsmønstre. Endelig har stigningen i e-handel medført et fald i behovet for indkøb i bymidten, en tendens hvis omfang dog afhænger af, om detailhandelen er koncentreret i bymidten (svagere) eller forskudt til aflastningscentre i periferien (stærkere).

Figur 4: Udviklingen i danskernes e-handel (mia. kr.) 2009-2019

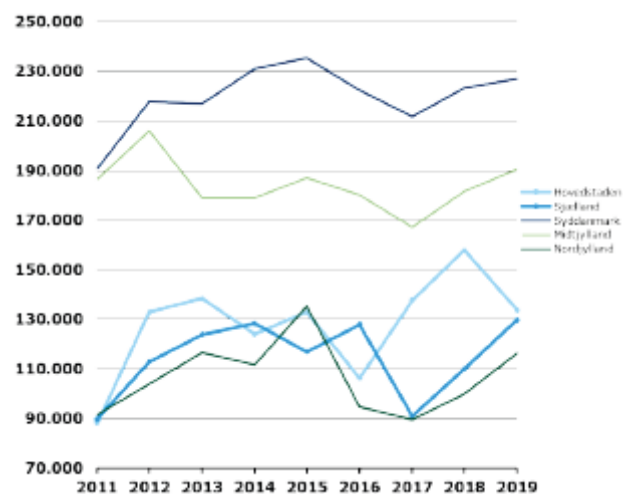
Kilde: Dansk Erhverv, 2021

De ændrede adfærds- og forbrugsmønstre gør det sammen med tendensen til at etablere en ring af store handelscentre m.v. i periferien af de mellemstore byer vanskeligt at drive detailhandel i bymidterne. Dette slår igennem, når man ser på udviklingen i arealet af tomme detaillokaler, der igennem de seneste 10 år har været stigende i alle dele af landet bortset fra i Region Hovedstaden.

Forside fra Børsen, Ejendomme
5. maj 2022

Figur 5: Udviklingen i arealet af tomme detaillokaler

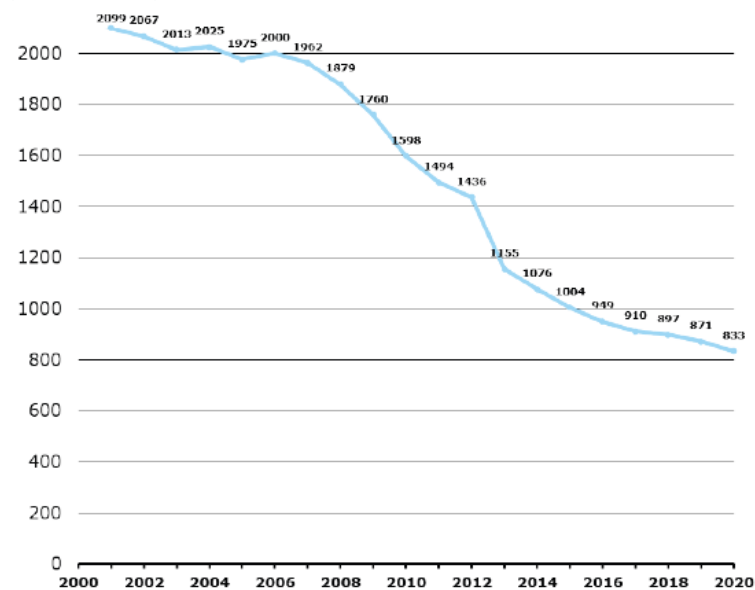
Kilde: Ejendomstorvet

Svækket udbud af offentlige og private services

Den sidste tendens, der sætter bymidterne i de mindre og mellemstore byer under pres, handler om den reduktion i udbuddet af offentlige og private services, der tidligere typisk lå i bymidterne, og som skabte naturlige anledninger til at færdes der.

Som illustration heraf viser figur 6 udviklingen i antallet af bankfilialer, der er blevet mere end halveret i løbet af de seneste 20 år. Tilsvarende er antallet af eksempelvis posthuse og politistationer i samme periode reduceret kraftigt. Alt i alt bliver der derfor færre konkrete anledninger for de fleste borgere til at besøge og færdes i bymidterne i de mindre byer.

Figur 6: Udviklingen i antallet af bankfilialer 2000-2020

Kilde: Finanstilsynet og Finansdanmark

Artikel fra Børsen, Ejendomme 5. maj 2022

Udfordringer og muligheder

Udviklingen i bymidterne i de mindre og mellemstore byer tegner samlet set et billede af, at de er gået fra en situation, hvor detailhandel og services var den primære årsag til at færdes i bymidten, mens andre funktioner var sekundære og nød godt af detailhandelns trækraft. Til den modsatte situation, hvor nye aktiviteter og funktioner i langt højere grad vil blive en grund til at komme til bymidten, hvilket detailhandlen vil nyde godt af. Opgaven er derfor samlet set at få tænkt detailhandlen og de øvrige mulige funktioner og aktiviteter sammen på nye måder og til fælles bedste for alle parter. At få gentænkt bymidterne og hvad de skal kunne for at være attraktive.

At gentænke bymidterne på måder, der kan vende udviklingen, er en enorm kompleks opgave, der involverer fysisk planlægning (kommunerne), Involvering af nye aktører (foreninger, virksomheder, offentlige aktører m.fl.) og mobilisering af eksisterende aktører (detailhandlende, ejendomsjere, handelsstandsforeninger, finansielle aktører m.v.).

På det arrangement, som Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse afholdt i Næstved den 26. oktober 2021, blev navnlig tre overordnede anbefalinger givet videre.

Helhedsorienterede strategier

Der er behov for langsigtede og helhedsorienterede strategiske planer, der udstikker den ønskede retning for bymidten og skaber klarhed og tillid til det fremtidige investeringsklima. Strategien skal have et politisk ejerskab, og der skal sikres en organisation rundt om strategien og strategiprocessen.

Strategierne skal indtænke den fysiske dimension, der skal binde byerne bedre sammen, skabe nye forbindelser, nedbryde barrierer i byrummet, flytte funktioner rundt og også omfatte elementer som klimatilpasning til at skabe nye byrum og oplevelsespladser. Og de skal indtænke etableringen af stærke bysamarbejder og rum til engagement m.v. nedefra og hvor borgerne kan mærke en forskel på kort sigt.

Partnerskaber

Der skal ske en mobilisering af alle relevante aktører, og der skal tænkes bredere end det ofte har været tilfældet. Partnerskaber er helt afgørende for at udvikle levende bymidter. En række kommuner har i den forbindelse ladet sig inspirere af partnerskabsmodellen Business Improvement Districts (BIDs).

Erfaringerne fra disse kommuner er bl.a. at processen skal faciliteres, og at der skal afsættes ressourcer dertil. Der skal skabes et fælles billede af, hvor man gerne vil hen med processen (jf. strategien). Regelmæssige møder er vigtige for også at tale om og løse lavpraktiske udfordringer, mens den langsigtede plan udvikles og implementeres, politikerne skal være tilgængelige og følge aktivt med. Processen skal tage højde for de handlendes muligheder for deltagelse.

Erhvervs- og kompetenceudvikling

Detailhandel kan godt opleve sig som et lidt overset erhverv, der ikke nyder den samme politiske opmærksomhed som eksempelvis turismeerhvervet og som det etablerede erhvervsfremmesystem ikke har så meget fokus på. Det er vigtigt at forstå vilkårene for udvikling i detailhandlen. Man må eksempelvis typisk møde butiksejerne i butikkerne, da de ofte ikke kan forlade dem i åbningstiden. Det kan virke som en lille ting, men det er et enormt vigtigt signal at møde butiksejerne på deres egne præmisser. Og mange af dem kan have brug for hjælp og inspiration til, hvordan de kan udvikle deres forretning, da det er et område uden en stærk tradition for kompetenceudvikling m.v.

Bygge videre på igangværende processer

Rigtig mange kommuner er allerede i gang med spændende byudviklingsprocesser, og der er mange initiativer og aktører på området i forvejen.

Bolig og Planstyrelsen er med afsæt i Partnerskab for levende bymidter i gang med at udvælge kommuner til forsøgsordningen med frie bymidter. Indsatsen skal køre mellem 2024-2029 (For yderligere info: <https://im.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2022/apr/32-kommuner-vil-vaere-med-i-forsøgsordning-om-frie-bymidter>). Bolig og Planstyrelsen har herudover i samarbejde med Realdania iværksat Plan 22+ (se evt. mere her: <https://realdania.dk/nyheder/2022/02/plan22>). Ambitionen er, at indsatsen skal

styrke den klimaorienterede planlægning. Indsatsen skal vise hvordan planlægning bidrager til grøn omstilling og sikre rammer for at udvikle velfungerende byer og landområder. Erhvervsstyrelsen samarbejder både med bl.a. Bolig og Planstyrelsen og Realdania i forhold til sikre koordination på tværs af indsatserne.

Spørgsmål til drøftelse

Pejlemærker

Hvordan ser en bymidte ud i fremtiden?

Hvilke typer af projekter kunne afprøves i udvalgte bymidter, særligt med fokus på fysiske indsatser?

Hvilken rolle kan klimasikring og fokus på bæredygtighed evt. spille?

Partnerskaber

Hvilke funktioner og aktører skal tænkes ind i bymidterne, hvis de skal blive mere levende?

Hvordan mobiliseres nye typer af partnere til at indgå i by-udviklingsarbejdet?

Hvilke elementer i bymidte-fornyelser er der brug for hjælp til at gennemføre?

Kompetenceudvikling

Hvordan skaffer man overblik over, hvilke kompetenceløft butikker har brug for?

Hvilke processer kan hjælpe butikker til i fællesskab at få udviklet deres kompetencer?

Strukturfondsprogrammernes rolle ift. bæredygtige og levende bymidter

Regionalfondsprogrammet har en prioritet målrettet udvikling af levende og bæredygtige bymidter. Der er afsat 140 mio.kr. i programmet som udmøntes af flere omgange i programperioden. Målgruppen er byer mellem 4000-20.000 indbyggere.

Det er Indstillingsudvalget for bæredygtig byudvikling, som skal udmønte midlerne. Udvalget nedsættes i løbet af 2022. Indstillingsudvalget fastlægger de konkrete emner for annonceringerne, og udvælger projekterne.

Programmet har fire typer af indsats der skal bidrage til at udvikle byerne. Indsattyperne skal tænkes tæt sammen med allerede igangværende processer, projekter og omstilling. Mange kommuner har allerede været i gang med at udvikle strategiske helhedsplaner og bysamarbejder. Andre kommuner kan have brug for nye tiltag indenfor strategisk planlægning og etablering af bysamarbejder, eller opdatering eller videreudvikling af de eksisterende strategier og samarbejder.

Figur 7: Indsats i regionalfondsprogrammet 2021-2017

Herunder følger en kort opridsning af, hvad der kan støttes inden for regionalfondsprogrammet.

Midler til omstilling af bymidteerhverv, herunder kompetenceudvikling

For at kunne ruste byernes erhverv (herunder detailhandelserhvervet), så de i højere grad kan tilpasse sig de løbende forandringer med øget nethandel, fraflytning, nye markedsbegreb mv., er der brug for at stille udviklingsmidler til rådighed der kommer de lokale erhvervsdrivende til gavn. Det vil fx være kompetenceudviklingsmidler eller erhvervsudviklingsmidler indenfor digital omstilling, markedsføring, kundeservice, oplevelsesøkonomi, turisme, grøn omstilling, cirkulær økonomi mv. Der er gode erfaringer med, at flere kommuner går sammen og tilbyder kompetenceudviklingsforløb og vidensindsamling til fx gadeerhverv.

Midler til fysisk omstilling.

De fysiske rammer spiller en vigtig rolle for at fastholde og understøtte levende og bæredygtige bymidter. Kommunerne skal derfor fx i samarbejde med andre aktører, kunne udvikle bæredygtige byer fx anlæg/faciliteter, som skaber samtlende byrum med fokus på rent og bæredygtigt miljø, klimatilpasning, samt grønne områder og bæredygtigt byliv. En del af programmets muligheder er også at sætte fokus på bevaring og/eller fornyelse af vigtige kulturmiljøer eller bygninger, eller etablering af velfærdscentre i sammenhæng med det øvrige bymidtlev.

I den fysiske omstilling kan eventuelt indgå udvikling af nye løsninger gennem lokale SMV'er. Der vil fx kunne stilles krav om, at projekter til bymidtefornyelse også har indtænkt biodiversitet, klimaforebyggelse eller klimatilpasning.

Etablering af bysamarbejder

Erfaringen viser, at det er en lang og kompliceret proces at etablere et bredt og formelt bysamarbejde. En indsats som for mange byer kræver ressourcer og faglige kompetencer, der ikke nødvendigvis er til stede. Derfor er der i programmet mulighed for at kommuner, i samarbejde med relevante aktører, kan facilitere og kompetenceudvikle nøglepersoner, som kan medvirke til etablering af formelle bysamarbejder. Det kunne være i form kompetenceudvikling, konsulentbistand eller tidsbegrænset sekretariatsbetjening af erfaggrupper på tværs af kommuner.

Strategisk udvikling af byerne

For at kunne skabe bæredygtige og levende byer er der brug for en langsigtet strategisk planlægning. Programmet rummer mulighed for, at byer der endnu ikke har taget hul på et strategisk arbejde om udvikling af bymidter, vil kunne udarbejde langsigtede strategier. Det vil være de relevante myndigheder og parter, der skal stå for analyser af bymidtens udfordringer, udviklingsbehov og potentiale med en helhedsorienteret tilgang. Det skal sikre, at kommunerne har et underbygget vidensgrundlag for de strategiske beslutninger, der træffes om bymidtens udvikling. Arbejdet med bystrategier vil evt. kunne være ved at dække et geografisk område, som indeholder flere byer. Flere kommuner vil desuden kunne gå sammen om at udarbejde en eller flere bystrategier for et antal byer.

Litteraturoversigt

Danmarks Statistik, 2018: "Indbyggere og jobs samles i byerne".

Dansk Erhverv, 2021: "E-handel i detailsektoren"

Ejendomstorvet.dk

Finansdanmark: <https://finansdanmark.dk/tal-og-data/institutter-filialer-ansatte/>